

Белоусова Наталья Владимировна,
кандидат географических наук, доцент

Национальный авиационный университет, Киев, Украина,
e-mail: belousova-69@ukr.net

НАУКОВІ ПІДХОДИ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Мета. Розглянути теоретико-методологічні особливості розвитку та впровадження інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму в Україні, з акцентом на наукові підходи та методи дослідження інклюзивного туризму в рамках суспільної географії.

Методика. Використані аналітичний, статистичний, графічний, системний і порівняльно-географічний методи.

Апробація. Основні концептуальні питання щодо науково-теоретичного підґрунтя дослідницької діяльності в напрямі інклюзивного туризму були досліджені як вітчизняними вченими (Л.Бармашина, Н.Белоусова, С.Дерев'яно, О.Заярнюк, Л.Науменко та інші), так і закордонними науковцями (О.Бавельський, О. Дискін, С.Махов, О.Сесьолкін, Є.Сігіда, Д.Чепик та інші) та пройшли апробацію у попередніх роботах автора даної статті.

Наукова новизна. Користуючись досвідом зарубіжних країн, де інклюзивний туризм отримав широкий розвиток і має високу ефективність впровадження, ми пропонуємо першочергові кроки щодо розвитку інклюзивного соціально – реабілітаційного туризму в Україні у вигляді наукових підходів як складових теоретико-методологічної бази дослідження.

Практична значимість. В статті піднімаються дискусійні питання, що стосуються науково-теоретичного підґрунтя, у вигляді наукових підходів щодо суспільно-географічних досліджень інклюзивного туризму в Україні. Основними суб'єктами реабілітаційних процесів в рамках розвитку інклюзивного туризму, розглядаються люди з інвалідністю, як представники найбільш вразливої інклюзивної категорії. Матеріали публікації можуть бути використані в подальших наукових дослідженнях із зазначеної тематики, в процесі роботи департаментів та фахових установ, які надають реабілітаційні послуги людям з інвалідністю, а також дотичні до туристичної сфери.

Ключові слова: науковий підхід, інклюзивний туризм, суспільно-географічні дослідження, види реабілітації.

Белоусова Наталья Владимировна,
кандидат географических наук, доцент

Национальный авиационный университет, Киев, Украина,
e-mail: belousova-69@ukr.net

НАУЧНЫЕ ПОДХОДЫ ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ ИНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

Цель. Рассмотреть теоретико-методологические особенности развития и внедрения инклюзивного реабилитационно-социального туризма в Украине, с акцентом на научные подходы и методы исследования инклюзивного туризма в рамках общественной географии.

Методика. Используются аналитический, статистический, графический, системный и сравнительно-географический методы.

Апробация. Основные концептуальные вопросы научно-теоретической основы исследовательской деятельности в направлении инклюзивного туризма были исследованы как отечественными учеными (Л.Бармашина, Н.Белоусова, С.Дерев'яно, О.Заярнюк, Л.Науменко и другие), так и зарубежными учеными (А.Бавельский, А. Дыскин, С.Махов, А.Сесьолкин, Е.Сигида, Д.Чепик) и прошли апробацию в предыдущих работах автора данной статьи.

Научная новизна. Используя опыт зарубежных стран, где инклюзивный туризм получил широкое развитие и имеет высокую эффективность внедрения, мы предлагаем первоочередные шаги по развитию инклюзивного социально - реабилитационного туризма в Украине в виде научных подходов как составляющих теоретико-методологической базы исследования.

Практическая значимость. В статье поднимаются дискуссионные вопросы, касающиеся научно-теоретической основы, в виде научных подходов к общественно-географическим исследованиям инклюзивного туризма в Украине. Основными субъектами реабилитационных процессов в рамках развития инклюзивного туризма, рассматриваются люди с инвалидностью, как представители наиболее уязвимой инклюзивной категории. Материалы публикации могут быть использованы в дальнейших научных исследованиях по данной тематике, в процессе работы департаментов и профильных учреждений, предоставляющих реабилитационные услуги людям с инвалидностью, а также касаются туристической сферы.

Ключевые слова: научный подход, инклюзивный туризм, общественно-географические исследования, виды реабилитации.

Bielousova Natalya Vladimirovna,
Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor

National aviation University of Kyiv, Ukraine,
e-mail: belousova-69@ukr.net

SCIENTIFIC APPROACHES OF SOCIAL AND GEOGRAPHICAL RESEARCH OF INCLUSIVE TOURISM IN UKRAINE

Goal. Consider the theoretical and methodological features of the development and implementation of inclusive rehabilitation and social tourism in Ukraine, with an emphasis on scientific approaches and research methods of inclusive tourism within the framework of social geography.

Methodology. Analytical, statistical, graphic, systemic and comparative geographical methods were used.

Approbation. The main conceptual issues of the scientific and theoretical basis of research activities in the direction of inclusive tourism were investigated both by domestic students (L. Barmashina, N. Belousova, S. Derevyanko, O. Zayarnuk, L. Naumenko and others) and by foreign scientists (A. Bavel'sky, A. Dyskin, S. Makhov, A. Sesolkin, E. Sigida, D. Chepik) and have been tested in the previous works of the author of this article.

Scientific novelty. Using the experience of foreign countries, where inclusive tourism has been widely developed and has a high efficiency of implementation, we propose priority steps for the development of inclusive social and rehabilitation tourism in Ukraine in the form of scientific approaches as components of the theoretical and methodological base of the study.

Practical significance. The article raises controversial issues related to the scientific and theoretical basis, in the form of scientific approaches to socio-geographical research of inclusive tourism in Ukraine. The main subjects of rehabilitation processes in the development of inclusive tourism are people with disabilities, as representatives of the most vulnerable inclusive category. The materials of the publication can be used in further scientific research on this topic, in the process of work of departments and specialized institutions that provide rehabilitation services for people with disabilities, and also relate to the tourism sector.

Key words: scientific approach, inclusive tourism, socio-geographical research, types of rehabilitation.

Постановка проблеми. Останніми роками в Україні було анонсовано доволі значну кількість проєктів, які мали за мету висвітлити питання соціальної допомоги людям з інклюзією, до яких, як правило, в більшості випадків відносять людей з інвалідністю. Для даної категорії осіб доволі важливим є питання не тільки медичної або психологічної допомоги, а й надання якісних реабілітаційних послуг, які в класичному розумінні сприймаються як медична допомога. Ми ж пропонуємо розглянути реабілітаційні послуги через призму інклюзивного туризму.

Користуючись досвідом зарубіжних країн, ми можемо констатувати, що інклюзивний туризм отримав широкий розвиток і має високу ефективність впровадження. Для будь-якого практичного впровадження необхідна суттєва наукова база. Тому ми спробували розглянути наукові підходи у вивченні питань розвитку інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму в Україні як складову теоретико-методологічної основи суспільно-географічних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні концептуальні питання щодо науково-теоретичного підґрунтя дослідницької діяльності в напрямі інклюзивного туризму були досліджені як вітчизняними вченими (Л.Бармашина, Н.Белюсова, С.Дерев'яноко, О.Заярнюк, Л.Науменко та інші), так і закордонними науковцями (О.Бавельський, О. Дискін, С.Махов, О.Сесьолкін, Є.Сігіда, Д.Чепик та інші).

Мета статті. Розглянути теоретико-методологічні особливості розвитку та впровадження інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму в Україні, з акцентом на наукові підходи та методи дослідження інклюзивного туризму в рамках суспільної географії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання розвитку туристичної галузі в нашій країні є перспективним завданням розвитку економіки. Розробка комплексної методики дослідження стану та проблем розвитку національного туристичного ринку співпадає з загальними напрямками євроінтеграції [6].

Сучасні методичні підходи, пов'язані з дослідженням внутрішнього ринку туристичних послуг, забезпечують стратегію національної туристичної політики, яка передбачає:

1) оцінку внутрішнього та зовнішнього стану українського ринку туристичних послуг; визначення стану розвитку економіки в галузі туризму й чинників, які впливають на її розвиток;

2) оцінку доступних туристсько-рекреаційних ресурсів, як складову розвитку індустрії туризму України, в рамках застосування їх можливостей і перспектив участі в світовому та регіональному туристичному процесі;

3) оцінку інтенсивності туристичного процесу в країні;

4) визначення напрямків розвитку турринку та стимулювання ринкової діяльності [168].

Показники інтенсивності туристичного процесу, які залежать від охоплення туризмом населення країни, виступають у двох видах (нетто- і бруто-інтенсивність туристичних потоків) та характеризують основний логістичний потік у туризмі [1, с.113-117].

Повертаючись до питання функціонування туристичного ринку України, необхідно зазначити, що найбільш неохопленими групами потенційних туристів є люди з інклюзією (ЛЗІ) або люди з особливими потребами, для яких розроблені види реабілітації, характеристика яких надана нижче (Рис.1) [2].

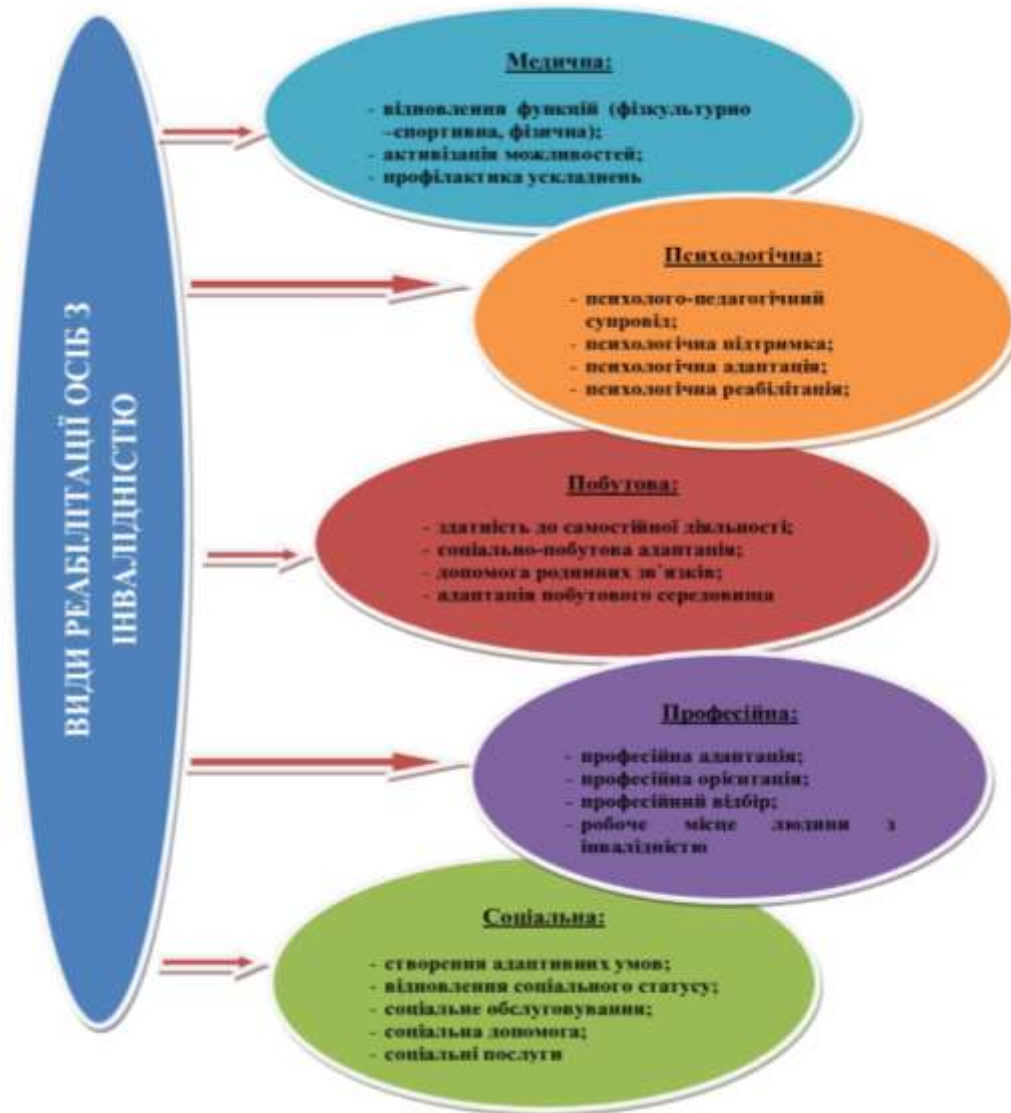

Рис.1. Схема видів реабілітації людей з інвалідністю

Оскільки основною метою реабілітації є відновлення соціального статусу людини з інвалідністю, досягнення ним матеріальної незалежності і соціальної адаптації, то існує певна етапність у здійсненні реабілітаційних заходів, що передбачає:

- визначення реабілітаційного потенціалу;
- складання індивідуальної програми реабілітації;
- проведення медичної і медико-професійної реабілітації;
- визначення потреби реабілітанта в інших видах реабілітації;
- здійснення заходів щодо реалізації реабілітаційного потенціалу в межах індивідуальної програми реабілітації;
- динамічний контроль за процесом реабілітації і при необхідності - його корекція [2].

Проблема надання туристичних послуг даній групі потребує особливої уваги українського суспільства. В таблиці 1 представлені відомі моделі інвалідності.

Описова характеристика основних моделей реабілітації

Категорія моделі	Ознаки категорії	Види адаптації
<i>Медична</i>	Вроджені чи набуті патології, які обумовлюють неповноцінність людини у розумовому чи фізичному плані, або ж одночасно в першому і другому	Відновлення здоров'я (фізичного, розумового) досягається медичними засобами
<i>Економічна</i>	Люди, які мають певні обмеження в праці (не можуть працювати, працюють за обмеженим часом). Нездатність людини до виконання певних функцій, доступних для здорових людей	Бажання й активність самої людини виконувати певні економічні функції (залучення до виробничої діяльності з виконанням доступних видів роботи), наявність сприятливих соціальних обставин
<i>Соціальна</i>	Формування ситуації соціальної бездіяльності, відчуження та деградації людини	Створення сприятливих умов для успішної адаптації до сучасного життя, найповніша самореалізація та інтеграція у суспільство у рамках "незалежного життя"

До медичної моделі, відносяться люди з вродженими чи набутими в продовж життя патологіями. Медична допомога з різних напрямів діяльності поліпшує життя людини як фізичного, так і психологічного її стану.

У рамках економічної моделі розглядаються люди з інклюзією за інвалідністю (не можуть працювати, працюють за обмеженим часом)[2].

Соціальна модель інвалідності характеризується обмеженням стандартного функціонування людини у суспільстві, в якому головну роль відігравало її оточення. У людей з інвалідністю (з вадами фізичного та психічного розладу) сформувалася ситуація соціальної бездіяльності, відчуження та деградації. За таких умов, результатом адаптації цих людей є не тільки створення сприятливих умов для успішної життєдіяльності, а й найповніша самореалізація й інтеграція їх у суспільство, у рамках «незалежного життя» кожного. В даному випадку, соціально-педагогічним працівникам й іншим вузькопрофільним фахівцям, необхідно сконцентрувати особливу увагу на допомозі людям із функціональними обмеженнями та на навчально-роз'яснювальній діяльності у їх безпосередньому оточенні [3, с.92-95].

В сучасній Україні найпоширенішою формою піклування про людей з інвалідністю є модель інституційного супроводу, яка залишилась, як правило, в країнах пострадянського простору, до якого належить і Україна [7, с.36-40]. Така модель передбачає соціалізацію людей даних категорій і нозологій у стінах дитячих (спеціалізованих) будинків, шкіл-інтернатів, професійно-технічних закладів, а останнім часом - окремих вищих навчальних закладів [8].

Найбільш вразливими до будь-яких змінних процесів є діти, тим більше діти, які мають інвалідність. Саме на дану категорію були спрямовані практично всі методики з адаптації дитини до суспільства чи подолання проблем набутої інвалідності. З цих міркувань прописувалась загальна концепція практичної допомоги і будувалась матеріально-технічна база [5].

Вся ця система існувала в Україні (здебільшого і зараз існує) для дітей-інвалідів. Для отримання позитивних результатів у роботі з даною категорією необхідно звернути увагу на підготовку педагогів для роботи з дітьми-інвалідами через семінари, індивідуальні консультації, майстер-класи з участю психолога, медичних і соціальних працівників, працівників туристичної сфери [5].

Якщо раніше, наприклад, ставилася мета дати хворим дітям допрофесійну освіту за такими спеціальностями, як швачка, вишивальниця, користувач ПК, домашній майстер-деревообробник та ін., то тепер спектр професій збільшується завдяки сучасним методикам упровадження всебічної адаптації людей з інвалідністю в суспільство, як-то: викладач, медичний працівник, касир, мерчендайзер, менеджер середньої ланки, фахівці туристичної сфери та ін.

Комплекс заходів щодо соціально-психологічного супроводу дітей з обмеженими можливостями пропонує у своїй статті Г.Л.Руденко, де головними пріоритетами є виховання в дитячій уміння правильно і цікаво використовувати своє дозвілля, робити вибір (за допомогою вихователя-педагога чи ні), визначитись з улюбленою справою [7, с.36-40].

Всі ці аспекти мають позитивний вплив на людину з інклюзією, в тому числі й на інклюзивного туриста, коли враховуються її особливості характеру, типізація нозології, вподобання, рівень розвитку творчості, можливості приймаючого закладу, бажання до скорішої адаптації у суспільство та інші складові.

Висновок. Узагальнюючи вище викладене, необхідно зазначити, що, запропоновані в статті підходи щодо запровадження комплексної адаптації людей з інклюзією (в тому числі людей з інвалідністю), є першою ластівкою практичного спрямування, яка допоможе у вирішенні проблем медичної, соціальної, психологічної реабілітації українців і зможе стати моделлю для розробки методик для різних категорій інклюзивних туристів.

Список використаних джерел:

1. Белоусова Н.В. Развитие туристического продукта м. Киева: инновации и перспективы. Научный вестник Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича. Серия: география. – Черновцы. - Вып.808, 2019. – С.113-117.
2. Белоусова Н.В. Инклюзивный туризм у системі реабілітаційної географії: від теорії до практики: монографія / Белоусова Н.В. – К., ТАЛКОМ, 2018. – 346 с.
3. Белоусова Н.В. Нові форми та прийоми навчання студентів з інклюзією в університеті «Україна» в рамках програми розвитку інклюзивного соціально-реабілітаційного туризму. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право : зб. наук. праць. - Київ, 2017.- № 1/2 (33/34). – С.92-95.
4. Богданов С. Соціальний захист інвалідів. Український та польський досвід / С. Богданов ; відп. ред. О. Палій. – Київ : Основи, 2002. – 93 с.
5. Включение детей с ограниченными возможностями здоровья в программы дополнительного образования: Методические рекомендации / под ред. А.Ю. Шеманова. – М.: ГБОУ г. Москвы Центр образования № 491 «Марьино», Институт проблем интегративного (инклюзивного) образования МГППУ, 2012. – 253 с.
6. Мельниченко О.А., Особенности развития индустрии туризма в Украине: Монография / О.А. Мельниченко, В.О. Шведун. - Харьков: Издательство НУЦЗУ, 2017. - 153 с.
7. Руденко Г.Л. Из опыта работы с детьми-инвалидами // Воспитание школьников. - 2004. - № 1. - С. 36-40.
8. Ярская-Смирнова Е.Р. Социальная работа с инвалидами / Е.Р. Ярская-Смирнова, Э.К. Наберушкина. – СПб. : Питер, 2004. – 316 с.

Список использованных источников:

1. Белоусова Н.В. Развитие туристического продукта м. Киева: инновации и перспективы. Научный вестник Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича. Серия: география. - Черновцы. - Вып.808, 2019. - С.113-117.
2. Белоусова Н.В. Инклюзивный туризм в системе реабилитационной географии: от теории к практике: монография / Белоусова Н.В. - М., ТАЛКО, 2018. - 346 с.
3. Белоусова Н.В. Новые формы и приемы обучения студентов с инклюзии в университете «Украина» в рамках программы развития инклюзивного социально-реабилитационного туризма. Вестник Национального технического университета Украины «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право: сб. наук. трудов. - Киев, 2017.- № 1/2 (33/34). - С.92-95.
4. Богданов С. Социальная защита инвалидов. Украинский и польский опыт / С. Богданов; отв. ред. А. Палій. - Киев: Основи, 2002. - 93 с.
5. Включение детей с ограниченными возможностями здоровья в программы дополнительного образования: Методические рекомендации / под ред. А.Ю. Шеманова. - М. : ГБОУ г. Москвы Центр образования № 491 «Марьино», Институт проблем интегративного (инклюзивного) образования МГППУ, 2012. - 253 с.
6. Мельниченко А.А., Особенности развития индустрии туризма в Украине: Монография / А.А. Мельниченко, В.А. Шведун. - Харьков: Издательство НУЦЗУ, 2017. - 153 с.
7. Руденко Л. Из опыта работы с детьми-инвалидами // Воспитание школьников. - 2004. - № 1. - С. 36-40.
8. Ярская-Смирнова Е.Р. Социальная работа с инвалидами / Е.Р. Ярская-Смирнова, Э.К. Наберушкина. - СПб. : Питер, 2004. - 316 с.

References:

1. Belousova N.V. Development of the tourist product of Kiev metro station: innovations and prospects. Scientific bulletin of the Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Series: geography. - Chernivtsi. - Vip. 808, 2019. - P.113-117.
2. Belousova N.V. Inclusive tourism in the system of rehabilitation geography: from theory to practice: monograph / N.V. Belousova. - M., TALCO, 2018. - 346 p.
3. Belousova N.V. New forms and methods of teaching students with inclusion at the University "Ukraine" in the framework of the program for the development of inclusive social and rehabilitation tourism. Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kiev Polytechnic Institute". Political science. Sociology. Right: Sat. sciences. works. - Kiev, 2017.- No. 1/2 (33/34). - P.92-95.
4. Bogdanov S. Social protection of disabled people. Ukrainian and Polish experience / S. Bogdanov; otv. ed. A. Paliy. - Kiev: Fundamentals, 2002. - 93 p.
5. Inclusion of children with disabilities in additional education programs: Methodical recommendations / ed. A.Yu. Shemanov. - M. : GBOU Moscow Educational Center No. 491 "Maryino", Institute for Integrative (Inclusive) Education, Moscow State University of Psychology and Education, 2012. - 253 p.
6. Melnichenko AA, Features of the development of the tourism industry in Ukraine: Monograph / AA. Melnichenko, V.A. Shvedun. - Kharkov: NUTSZU Publishing House, 2017. -- 153 p.
7. Rudenko L. From the experience of working with disabled children // Education of schoolchildren. - 2004. - No. 1. - P. 36-40.
8. Yarskaya-Smirnova E.R. Social work with disabled people / E.R. Yarskaya-Smirnova, E.K. Naberushkina. - SPb. : Peter, 2004. - 316 p.

Надійшла до редколегії 25.11.2020